

УДК 347.77+65.011.42

*Д. О. Лазаренко,
д. е. н., професор, декан факультету психології, економіки та управління
Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ
С. В. Сіренко,
ст. викладач кафедри обліку і аудиту
Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ*

УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ І ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ

*D. Lazarenko
Dr.Sc.(Econ), Professor, Dean of the Faculty of Psychology, economics and management,
Donbas State Pedagogical University, Slovyansk
S. Sirenko
Senior Lecturer of the department of accounting and audit,
Donbas State Pedagogical University, Slovyansk*

INTELLECTUAL CAPITAL MANAGEMENT: ECONOMIC, LEGAL AND ACCOUNTING ASPECTS

В статті розглядаються проблеми формування інтелектуального капіталу та ефективного розпорядження об'єктами інтелектуальної власності. Розкриті правові аспекти ідентифікації і залучення інтелектуального капіталу до господарської діяльності сучасних суб'єктів господарювання. При написанні статті автори використовували деякі результати досліджень відомих вітчизняних і зарубіжних економістів. Розглянуто досвід управління інтелектуальним капіталом провідних промислових підприємств України та Європи. Проаналізовано різні методи і підходи до ведення обліку об'єктів інтелектуальної власності. Запропоновано порядок проведення спеціалізованої експертизи з метою відповідності службового винаходу умовам патентоздатності. Представлені альтернативні управлінські рішення з приводу розпорядження результатами досліджень, спрямованих на формування інтелектуального капіталу підприємства. Розкрито шляхи використання запатентованих і незапатентованих об'єктів інтелектуальної власності. Запропоновано механізми вдосконалення використання об'єктів інтелектуальної власності на основі обліково-аналітичної інформації.

The article deals with the problems of the formation of intellectual capital and efficient disposal of intellectual property objects. The legal aspects of identification and attraction of intellectual capital to the economic activity of modern business entities are disclosed. When writing the article, the authors used some of the results of research by well-known domestic and foreign economists. The experience of management of intellectual capital of the leading industrial enterprises of Ukraine and Europe is considered. Different methods and approaches to accounting of objects of intellectual property are analyzed. The procedure for holding a specialized examination is proposed in order to match the service invention with the requirements of patentability. The alternative managerial decisions concerning the disposal of research results aimed at forming the intellectual capital of the enterprise are presented. The ways of using patented and unpatented intellectual property objects are disclosed.

The mechanisms of improvement of the use of intellectual property objects on the basis of accounting and analytical information are proposed.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, нематеріальні активи, управління, службовий винахід, патент, ліцензія, ноу-хау.

Key words: intellectual capital, intangible assets, management, service invention, patent, license, know-how.

Вступ. С позиції бухгалтерського обліку інтелектуальний капітал являє собою наявність у господарюючого суб'єкта різних видів нематеріальних активів. Нематеріальні активи - капітальні активи, які не мають речового втілення і оцінка їх залежить від прав, якими наділяється їх власник [1].

Нематеріальні активи часто складно оцінити, незважаючи на те, що їх собівартість можна розрахувати досить точно, як і для більшості речових активів.

Багато об'єктів господарської середовища підприємства нематеріальні (невідчутні). Такими є: дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів, вкладення в цінні папери. Але жоден з цих об'єктів не є тим, що має на увазі бухгалтер під нематеріальними активами.

Нематеріальні активи - це специфічні активи підприємства, що мають наступні характеристики:

- відсутність матеріальної форми;
- довгостроковість використання;
- здатність приносити дохід.

Постановка проблеми. Проблеми, що виникають в ході використання нематеріальних активів в господарському процесі, аналогічні проблемам, що виникають при використанні інших довгострокових активів:

- визначення початкової вартості;
- визначення терміну корисного використання і способу амортизації;
- відображення в обліку постійно і суттєво зменшується вартості нематеріальних активів.

Крім того, існують специфічні проблеми, пов'язані з відображенням таких видів нематеріальних активів, як витрати на НДДКР, витрати на розробку програмного забезпечення.

Аналіз основних досліджень. Проблема визначення, вимірювання, класифікації нематеріальних активів присвячена велика кількість робіт зарубіжних і вітчизняних вчених, з яких істотний внесок в теорію і практику внесли Е.С. Хендріксен, М.Ф. Ван Бреда, Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл, В.Ф. Палій, О.В. Соловйова, М.А. Вахрушина, Л.А. Мельникова, Н.С.Пласкова, Д.О. Лазаренко, С.Ф. Голов, В.М. Костюченко та інші.

В якості мети дослідження для даної статті автори ставили наступне:

- розкриття правових аспектів залучення інтелектуального капіталу до господарської діяльності сучасних суб'єктів господарювання;
- виділення основних облікових методів управління інтелектуальним капіталом з використанням досвіду провідних зарубіжних підприємств;
- пошук шляхів вдосконалення використання об'єктів інтелектуальної власності на основі обліково-аналітичної інформації;

Результати дослідження.

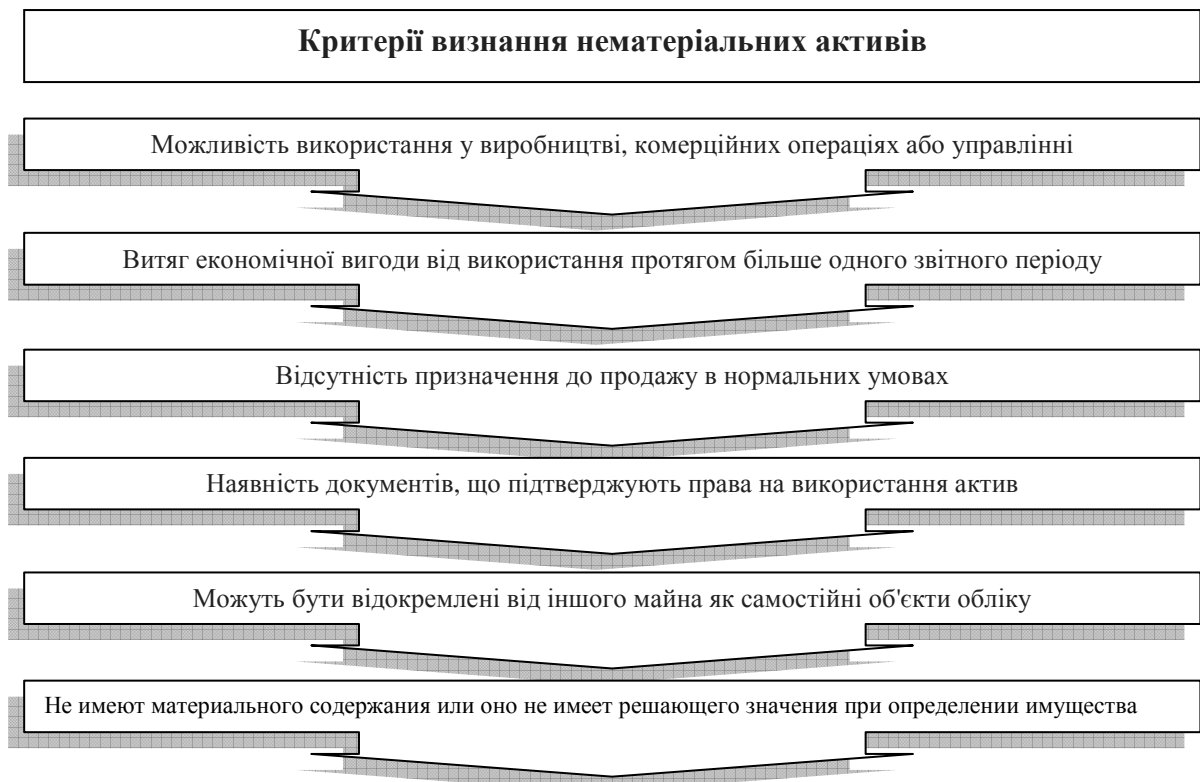
Нематеріальні об'єкти вважаються активами, незважаючи на те, що не мають речового втілення. Отже, їх визнання повинно відповідати тим же правилам, що і для всіх активів, а саме об'єкт повинен:

- а) задовольняти визначенню активу;
- б) бути вимірюваним, значущим, достовірним.

Нематеріальний актив, отриманий в результаті розробки, слід відображати в балансі за умов, якщо підприємство/установа має:

- намір, технічну можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, у якому він придатний для реалізації або використання;
- можливість отримання майбутніх економічних вигод від реалізації або використання нематеріального активу;
- інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою нематеріального активу [2].

У МСФЗ-38 визначені наступні критерії визнання нематеріальних активів.

Рис. 1. Критерії визнання нематеріальних активів

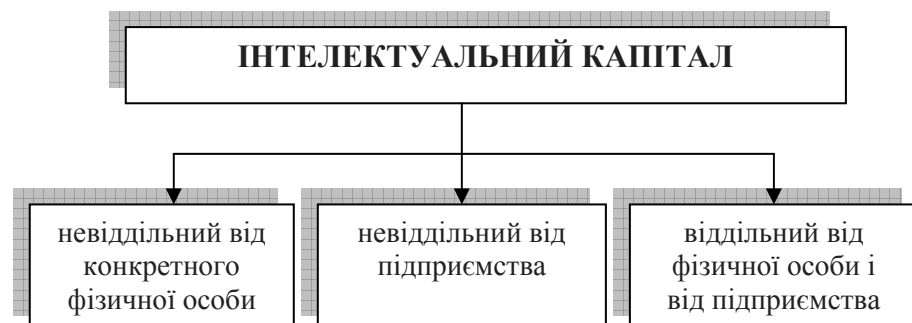
Правила обліку нематеріальних активів є одними з найскладніших і неоднозначно вирішуваних питань в обліковій політиці підприємств.

У міжнародній практиці найбільш складні облікові проблеми, за якими немає єдиної думки в різних країнах, виникають при обліку об'єктів інтелектуальної власності (авторські права, патенти, ноу-хау тощо).

Проведення господарської діяльності на сучасному підприємстві вимагає застосування гнучких технологічних систем, заснованих на залученні продуктів спрямованого наукового пошуку або авторських розробок окремих осіб. Формування сприятливих умов для створення і застосування об'єктів інтелектуальної власності, а також для здійснення контролю за ефективністю їх використання в практиці роботи підприємства передбачає наявність певних управлінських процедур.

Об'єктивний і суб'єктивний характер об'єктів інтелектуальної власності, специфіка їх використання вимагає специфічного підходу до облікових процедур, спрямованим на забезпечення ефективної експлуатації цих об'єктів в практиці господарської діяльності сучасного підприємства.

Управління інтелектуальним капіталом в мікроекономічній середовищі підприємства може будуватися виходячи зі ступеня ідентифікації об'єктів інтелектуального капіталу (рис. 2).

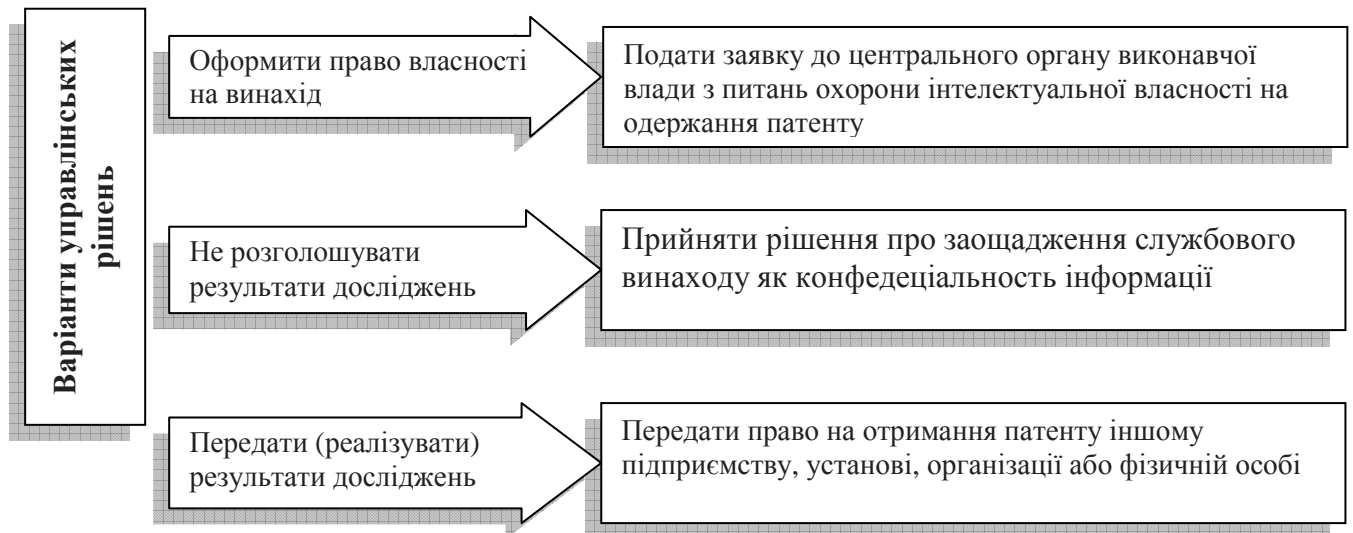

Рис. 2. Ступені ідентифікації об'єктів інтелектуального капіталу

Правовий захист поширюється тільки на інтелектуальний капітал відділити від фізичної особи і від підприємства. Тільки такі об'єкти можна вважати активами підприємства в повному розумінні слова. Однак керівництво підприємства в своїх діях повинна враховувати існування інтелектуального капіталу всіх трьох типів.

Одним з варіантів створення об'єктів, які надалі можна визнати інтелектуальною власністю підприємства і зарахувати до складу нематеріальних активів є службовий винахід. Діяльність підприємства, спрямована на дослідження і розробки здійснюється шляхом залучення кваліфікованих фахівців, службові обов'язки яких передбачають виконання робіт, які можуть привести до створення винаходу або нового конструктивного рішення. Якщо в результаті досліджень на підприємстві зафіксовано технологічне рішення, яке відповідає умовам патентоспроможності (новизні, винахідницькому рівню і промисловій придатності), працівник (колектив працівників), який отримав такий результат, сповіщає про це керівництво підприємства (роботодавця). Відповідність службового винаходу умовам патентоздатності встановлюється шляхом проведення кваліфікованої експертизи. При цьому оформляється письмове повідомлення про створений службовий винахід з описом, повністю розкриває його суть.

Керівництво підприємства протягом 4-х місяців після отримання повідомлення про створення службового винаходу має проаналізувати отриману інформацію і прийняти одне з кількох альтернативних рішень (рис.3).

Рис. 3. Альтернативні управлінські рішення з приводу розпорядження результатами досліджень

При виборі першого або другого варіанта управлінського рішення можна сказати, що рішення роботодавця направлено на створення інтелектуального капіталу, невіддільне від підприємства. Документом, що підтверджує право власності на винахід, є патент.

Патент на винахід - різновид патенту, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід [4].

Заявка на службовий винахід повинна оформлятися таким чином, щоб виконувалася вимога єдності винаходу. Тобто заявка стосується одного або групи винаходів, пов'язаних єдиним задумом.

У заявці на отримання патенту необхідно вказати відомості про підприємство-заявника, його юридична адреса, а також ім'я винахідника і галузь, в якій досягнуто результатів досліджень. При цьому винахідник може вимагати, щоб його ім'я не згадували в публікаціях, в т.ч. у відомостях про патенти. Однак цьому працівникові належить право авторства, яке є невід'ємною частиною особистого права і охороняється безстроково. Згідно Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» автор має право на присвоєння свого імені створеному ним службового винаходу.

До заявки додається опис і формула службового винаходу. Опис має розкривати суть винаходу настільки ясно і повно, щоб його міг зрозуміти фахівець зазначеної галузі.

Ухвалення рішення про заощадження службового винаходу як конфіденційності інформації передбачає обов'язкове його використання. У разі невикористання результатів дослідження протягом чотирьох років право на отримання патенту на службовий винахід може перейти до винахідника або його правонаступника.

Одночасно керівництвом повинні бути визначені умови та розмір виплати винагороди працівникові. Розмір винагороди визначається відповідно до економічної цінності службового винаходу або іншими економічними вигодами, які можуть бути отримані підприємством при його використанні.

В обліку операції, що пов'язані зі створенням об'єктів інтелектуальної власності та нарахуванням винагороди за отримані результати, підтверджуються відповідними первинними документами і відображаються такими записами:

1	Відпущені комплектуючі вироби на створення корисної моделі	Дт 154	Кт 202	350
2	Нараховано винагороду фахівцям за отримані результати	Дт 154	Кт 661	1200
3	Нараховано внески до соціальних фондів від суми винагороди спеціалістам	Дт 154	Кт 65	450
4	Нараховано суму збору за подачу заявки на отримання патенту *	Дт 154	Кт 685	...
5	Зарахування об'єкта до складу активів підприємства в момент отримання патенту на винахід	Дт 124	Кт 154	...

* Документ про сплату збору повинен надійти до центрального органу виконавчої влади з питань охорони інтелектуальної власності протягом двох місяців після дати подання заявки.

Власник патенту може передавати на підставі договору право власності на об'єкт інтелектуальної власності будь-якій особі, яка стає його правонаступником. У разі передачі об'єкта іншому підприємству, установі, організації або фізичній особі витрати на його створення зіставляються з доходами, отриманими в результаті передачі з віднесенням їх на фінансові результати.

Для проведення дорогих цільових проектів, спрямованих на створення або збільшення інтелектуального капіталу залучаються додаткові кошти у вигляді цільового фінансування або довгострокового кредитування (рис.4).

Рис. 4. Можливі варіанти залучення коштів

В обліку операції, що пов'язані із залученням коштів на створення інтелектуальної власності підтверджуються відповідними первинними документами і відображається такими записами:

- цільове фінансування :
Дт 30, 31 Кт 48
- кредитування:
Дт 30, 31 Кт 60, 50

Формування первісної вартості об'єкта інтелектуальної власності, що надходить в обмін на платіжні засоби проводиться шляхом підсумовування ціни (вартості) придбання (крім отриманих торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, в якому він придатний для використання за призначенням.

Однак придатність винаходу до використання за призначенням ще не дає монопольного права власнику застосовувати його в господарській діяльності. Виключне право на застосування об'єкта інтелектуальної власності

на свій розсуд надає патент на винахід. Крім того, патент надає його власнику право забороняти іншим особам використовувати винахід без його дозволу.

У вітчизняній практиці існує кілька варіантів використання запатентованого винаходу (рис.5).

По-перше - це виготовлення, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, введення в господарський оборот в зазначених цілях продукції, виготовленої із застосуванням запатентованого винаходу. При цьому продукція визнається виготовленою із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), якщо в процесі виробництва використано кожен знак, включений до незалежного пункту формули винаходу.

По-друге використання запатентованого винаходу може полягати в застосуванні способу виробництва або способу надання послуг, який охороняється патентом.

По-третє - пропозиція способу виробництва або способу надання послуг для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей спосіб, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту.

По-четверте - пропонування для продажу, введення в господарський оборот, застосування або збереження в зазначених цілях готової продукції, виготовленої безпосередньо способом, що охороняється патентом.

При цьому спосіб, який охороняється патентом, визнається застосованим, якщо використано кожен знак, включений до незалежного пункту формули винаходу.

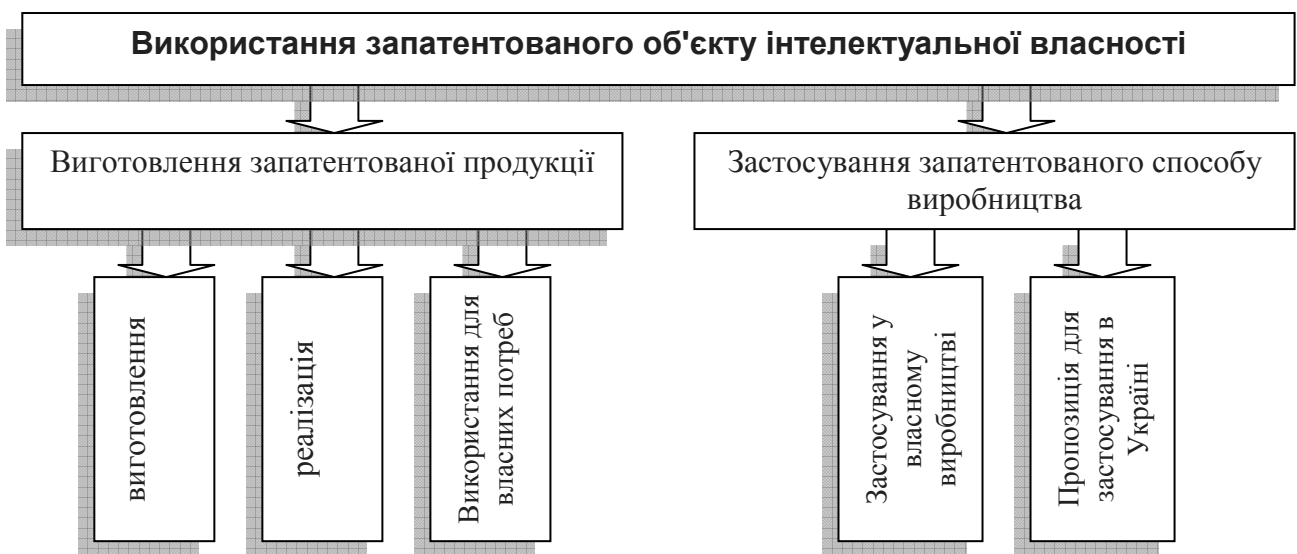

Рис. 5. Шляхи використання запатентованих об'єктів інтелектуальної власності

Власник патенту має право надати будь-якій особі дозвіл (видає ліцензію) на використання винаходу шляхом видачі ліцензії.

За ліцензійним договором власник патенту (ліцензіар) передає право на використання об'єкта інтелектуальної власності іншій особі (ліцензіату), яка бере на себе зобов'язання вносити ліцензіару обумовлені договором платежі і здійснювати інші дії, передбачені договором про виключну або невиключну ліцензію.

Рис. 6. Взаємовідносини сторін ліцензійного договору

У зарубіжній практиці патентом вважається ексклюзивне право, отримане відповідно до законодавства і дозволяє його власнику використовувати, виробляти, продавати і контролювати запатентований предмет, процес або рід діяльності. Законом забороняється здійснювати ті ж дії іншим особам.

Патенти видаються на певний проміжок часу (наприклад в США це 17 років), щоб дати можливість підприємствам, які розробляють або впроваджують науково-технічне нововведення, отримати монопольний прибуток від результатів цього роду діяльності протягом встановленого часу.

Облік витрат на патент залежить від того, чи утворюється він саме підприємство або набувається у іншої особи.

У першому випадку, як правило, витрати, понесені у зв'язку з розробкою ідеї, продукту або процесу, які потім патентуються, визнаються витратами того періоду, коли вони виникли, тобто є поточними витратами а не капіталізуються (нематеріального активу не виникає).

У другому випадку при придбанні патенту у винахідника або власника, купівельна ціна стає основним елементом первісної вартості (нематеріальний актив виникає).

Купівля патенту відображається за кредитом рахунка грошових коштів на суму витрат на його придбання і дебетом рахунка нематеріального активу (патенту).

Балансова вартість патенту амортизується на основі його періодичного терміну корисного використання, що визначається відповідно до чинного в країні законодавства, або терміну експлуатації, що визначається методом бухгалтерської оцінки, в залежності від того, який з них коротше.

У зарубіжній практиці, як правило, використовується метод прямолінійного списання, і сума річних амортизаційних відрахувань прямо списується з кредиту рахунку нематеріального активу (патенту) в дебет рахунку витрат на амортизацію.

Якщо патент перестає відповідати вимогам активу, а його вартість ще не амортизована повністю, то залишкова вартість списується на збиток проводкою:

Дебет «Збиток»

Кредит «Нематеріальний актив (патент)».

У комерційній діяльності дуже поширені випадки, коли власник патенту надає право користування ним іншій особі на певний обумовлений у відповідному контракті період в обмін на виплату періодичних платежів, які називаються роялті. Відповідно до принципу відповідності доходів і витрат роялті відображаються в обліку як доходи періодів, в які вони вступають.

Альтернативою патенту є ноу-хау.

Ноу-хау (від англ. Now-how - знаю, як) являє собою комплекс технічних знань і комерційних секретів. Залежно від характеру цих об'єктів можуть формуватися ноу-хау технічного або комерційного змісту (рис.7).

Ноу-хау НЕ патентується, оскільки в значній частині складається з визначених прийомів і навичок, проте воно є власністю юридичної або фізичної особи і відповідно стає предметом купівлі-продажу.

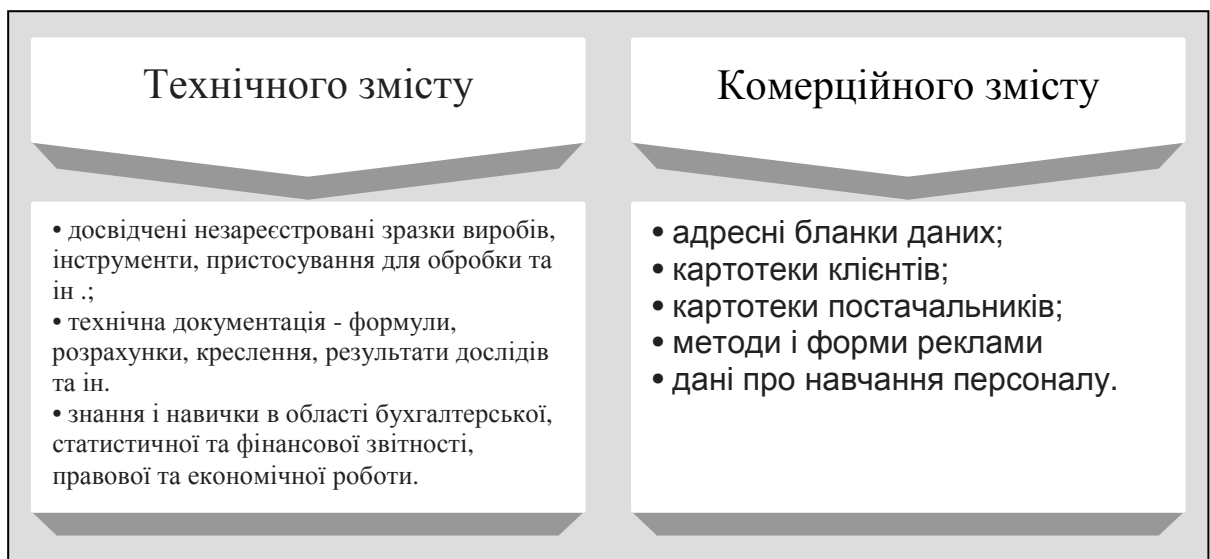

Рис. 7. Види ноу-хау

Продаж ноу-хау має особливості. Для оцінки ноу-хау покупець має первісно ознайомитися з його сутністю; при цьому власник ризикує втратити монополію на ноу-хау, не продавши його. Тому продавець ноу-хау повинен укласти попередню угоду на передпродажове ознайомлення з ноу-хау, в якому обумовлюються конфіденційність інформації і відповідальність в разі його використання без придбання.

При визначенні ціни ноу-хау необхідно мати на увазі той факт, що вона окупиться майбутнім прибутком, яку отримав користувач. Зазвичай власник ноу-хау виконує техніко-економічний розрахунок для проекту: з ноу-хау і без ноу-хау.

У світовій практиці ціна ноу-хау становить 5% майбутнього прибутку, отриманого від використання ноу-хау, але відомі випадки, коли прибуток сягає 20% і більше.

Існує кілька способів оплати ноу-хау. Основні з них - роялті, паушальний платіж і «кост-плас».

Роялті (англ. royalty - авторський гонорар) – поступові пропорційні виплати з прив'язкою до показників зростання прибутку або зростання випуску продукції. Форма розрахунку від суми продажів застосовується тоді, коли реальний прибуток визначити складно; роялті виплачується в кінці кожного року дії ліцензійної угоди.

Паушальний платіж (взятий в цілому) одноразовий, обумовлений заздалегідь платіж. Паушальні платежі застосовуються, коли складно спрогнозувати ефект дії ноу-хау або вартість ліцензії невисока. Паушальні платежі найчастіше застосовуються у невиробничій сфері; винагороду у вигляді паушального платежу є капіталізацією роялті, тобто достроковою одноразовою виплатою. Паушальний платіж розраховується за формулою:

$$П = \sum_{t=1}^T P = \frac{C}{100} \sum_{t=1}^T D / (1 + n)^t, \text{ де}$$

П - паушальний платіж;

T - термін дії ліцензійної угоди, років;

t - номер року;

P - теперішня вартість передбачуваних роялті в рік t;

C - ставка роялті, % вартості чистих продажів;

D - річна вартість чистих продажів в рік t;

n - ставка дисконту, в частках;

«Кост-плас» (англ. Cost plus - ціна плюс) виплати за додаткові послуги по узгодженим розцінкам понад передбачену ціну.

Знецінення ноу-хау має визнаватися в звітності підприємства відповідно до МСФЗ 36 "Знецінення активів". [5].

Крім вище перерахованих можуть застосовуватися також змішані форми платежів. Однією з ознак ноу-хау є його конфіденційність, тобто секретність цієї інформації. Комерціалізація ноу-хау широко використовується в міжнародній практиці. Багато підприємств вважають за краще не патентувати, а передавати на ліцензійних засадах як ноу-хау нові винаходи, процеси і методи. Забезпечення прав власника ноу-хау залежить, перш за все, від чітко сформульованих умов контракту (ліцензійної угоди).

На практиці склалися три основних види ліцензійних угод: проста, виняткова і повна ліцензія.

За договором простої ліцензії ліцензіар дозволяє на певних умовах використовувати ноу-хау, залишаючи при цьому за собою право як самостійного використання, так і видачі аналогічних за умовами ліцензій іншим зацікавленим особам.

За договором виняткової ліцензії ліцензіату видаються права на ноу-хау, і ліцензіар уже не може представляти аналогічні за умовами ліцензії іншим фірмам, проте сам ліцензіар має право на використання ноу-хау.

За договором повної ліцензії ліцензіар поступається ліцензіату повністю всі права на використання ноу-хау протягом всього терміну дії договору. При цьому сам ліцензіар протягом цього терміну позбавляється права використання ноу-хау.

Висновки. Роль об'єктів інтелектуальної власності в господарській діяльності підприємств, установ і організацій буде надалі неухильно зростати в зв'язку з розвитком рівня інформаційних технологій і зростаючих мотивів шерінгових елементів в економічному середовищі. У зв'язку з цим дослідження в напрямку більш ефективного використання та обліку об'єктів інтелектуальної власності повинні носити прагматичний характер і охоплювати такі проблеми як:

— вимір (оцінка) об'єктів інтелектуальної власності за поточною дисконтованою вартістю прогнозованих потоків грошових надходжень від використання об'єктів інтелектуальної власності;

— зміст і ефективне використання об'єктів інтелектуальної власності;

— застосування фінансових інструментів в управлінні об'єктами інтелектуальної власності.

Крім того в зв'язку з тим, що в сучасних умовах на зміну концепції максимізації прибутку прийшла концепція максимізації вартості компанії і виникнення вимірювача створення вартості EVA (економічна додана вартість), автори вважають що:

- • в наказі про облікову політику підприємства не повинні витрати на рекламу, НДДКР, навчання персоналу та інші інтелектуальні витрати включати до витрат звітного періоду;

- • в наказі про облікову політику підприємства витрати на рекламу, НДДКР, навчання персоналу та інші інтелектуальні витрати повинні капіталізуватися в нематеріальні активи з подальшою амортизацією;

- • термін використання нематеріального активу має визначатися терміном його економічної доцільності.

- Але для цього повинні бути внесені відповідні зміни в П(С)БО 8 «Нематеріальні активи».

Список використаних джерел.

1. Хендріксен Е.С., Ван Бред М.Ф. Теорія бухгалтерського обліку. -М .: Фінанси і статистика, 1997. - с566.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» (затв. МФУ 18.10.99. № 242 Зміни від 30.11.2009 р. N +1396)
3. Палій В.Ф. Міжнародні стандарти фінансової звітності. -М .: Инфра-М, 2002. -с454.
4. Закон України «Про охорону прав на винаходи и Корисні моделі» N 1771-III (1771-14) від 01.06.2000 Зміни N 5460-VI (5460-17) від 16.10.2012, ВВР, 2014 року, N 2-3 , ст.41).
5. Лазаренко Д. А., Гриценко І.М. Облікові методи управління інтелектуальним капіталом / Проблеми теорії і практики обліку, аудиту і аналізу та шляхи їх вирішення: Наук .-. Зб. - Севастополь: СевНТУ, 2003.
6. Вахрушина М.А., Мельникова Л.А. Міжнародні стандарти фінансової звітності. ОМЕГА-Л Москва, 2009 -с.571.
7. Лазаренко Д.О., Сиренко С.В. Интеллектуальный капитал: учётные и правовые аспекты. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – Вип.4(26), 2003, С.138-146

References.

1. Khendriksen, E.S. and Van Bred, M.F. (1997), *Teoriia bukhgalterskoho obliku* [Theory of accounting], Finansy i statystyka, Moscow, Russia, p. 566.
2. Regulation (standard) of accounting 8 "Intangible assets" (decree of CMU 18.10.99 № 242 Amendments dated November 30, 2009 N + 1396)
3. Palii, V.F. (2002), *Mizhnarodni standarty finansovoi zvitnosti* [International Financial Reporting Standards], Ynfra-M, Moscow, Russia, p. 454.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On Protection of Rights to Inventions and Utility Models".
5. Lazarenko, D. A. and Hrytsenko, I.M. (2003), "Accounting methods of intellectual capital management", *Problemy teorii i praktyky obliku, audytu i analizu ta shliakhy yikh vyrishennia*.
6. Vakhrushyna, M.A. and Melnykova, L.A. (2009), *Mizhnarodni standarty finansovoi zvitnosti* [International Financial Reporting Standards], ОМЕГА-Л, Moscow, Russia, p. 571.
7. Lazarenko, D.O. and Syrenko, S.V. (2003), "Intellectual capital: accounting and legal aspects", *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: ekonomichni nauky*, vol.4(26), pp.138-146

Стаття надійшла до редакції 20.02.2018 р.